

Lunds Universitet
Sociologiska institutionen

Inställd klassresa-

ur ett kvinnligt arbetarperspektiv

Författare: Isabella Lindal Jordanidou
Kandidatuppsats: SOCK04, 15 hp
Höstterminen 2018
Handledare: Britt-Marie Johansson

ABSTRAKT

Författare: Isabella Lindal Jordanidou

Titel: Inställd klassresa- ur ett kvinnligt arbetarperspektiv

Kandidatuppsats: SOCK04, 15 hp

Handledare: Britt-Marie Johansson

Sociologiska institutionen, höstterminen 2018

Kvinnor i arbetarklassen är på flera sätt särskilt osynliggjorda i dagens Sverige. Den sociala mobiliteten, i form av klassresor, ses som ett ideal och lyfts ofta fram. Mitt syfte är att genom individuella berättelser försöka förstå bakomliggande faktorer till att inte göra en klassresa ur ett kvinnligt arbetarperspektiv; den inställda klassresan. Detta görs genom kvalitativa djupintervjuer med kvinnor ur arbetarklassen, genom titta på tidigare forskning om klassresor och se om de bidragande faktorerna bakom sådana saknas hos kvinnorna i mitt arbete. Analysen genomförs med hjälp av gemensamma mönster och teman funna i tidigare forskning samt att därefter vända på begreppen. Mitt resultat visar att möjligheten för att kunna göra en klassresa inbegriper betydligt mer än att ha den formella möjligheten att genom utbildning kunna förändra sina sociala position.

Nyckelord: arbetarklass, kvinnor, klassreproduktion, social mobilitet

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Tidigare forskning	2
3. Syfte och problemformulering	7
4. Teori och centrala begrepp	8
5. Metod	
5.1 Val av metod.....	13
5.2 Genomförande.....	14
5.3 Urval.....	15
5.4 Metodens förtjänster och begränsningar samt andra möjliga metoder.....	17
5.5 Etiska överväganden.....	18
6. Analys och resultat	
6.1 Översikt.....	19
6.2 Föräldrauppmuntran i allmänhet.....	20
6.3 En särskild form av uppmuntran; om riktad föräldrauppmuntran.....	24
6.4 Duktighet.....	25
6.5 Skaffa sig ett jobb, flytta hemifrån och bli självständig.....	27
6.6 Framtidsdrömmar som barn.....	29
7. Avslutande reflektioner	30
Referenser	31
Bilaga	33

1. Inledning

I dagens Sverige är det betydligt färre människor som identifierar sig med arbetarklassen än för bara några decennier sedan. Detta märks tydligt inte minst i den s.k.

Katrineholmsundersökningen som genomfördes första gången 1955, och då visade att det bland industriarbetare var 83% som ansåg sig tillhöra arbetarklassen. Fyrtio år senare visade resultatet att identifikationen med arbetarklassen minskat kraftigt till 48% (Bengtsson & Berglund, 2010). Arbetarklassen är dessutom kraftigt underrepresenterad i media och näst intill obefintlig. Detta skiljer sig inte avsevärt för hur det såg ut när en likande undersökning genomfördes 1982. En betydande förändring ligger dock i att arbetarklassen i stort sett försvunnit från nyheter och faktaprogram. Istället finner man denna klass i högre grad representerad i film, drama och reality-program, och framträder då ofta som stereotyp och fördomad (Jakobson & Stiernstedt, 2018).

Trots att det i dagens Sverige främst är inom servicesektorn man finner arbetarklassen, och att det är kvinnor som utgör den största delen utav den, (Sohl, 2014) vägrar den förlegade bilden av den vita manliga industriarbetaren som norm för denna klass att släppa taget om oss. Detta märks bland annat i föreställningen om att riskerna i arbetslivet är av fysisk karaktär, och kan enkelt påvisas genom att titta på de fällande domar från 2014 som berör arbetsmiljön, där bara en av 126 domar handlar om den psykosociala arbetsmiljön (Odeberg, 2018).

Till *disidentifikationen med arbetarklassen, den förlegade bilden av arbetaren och osynliggörandet av arbetarklassen i media* skulle jag vilja inkludera ytterligare en faktor som gör särskilt den kvinnliga arbetaren särskilt osynlig: nämligen *den sociala mobiliteten*. Det är oftare kvinnor än män som gör ”en klassresa”, dvs klättrar uppåt i den sociala hierarkin i relation till sin klassbakgrund (Ahrne, Stöber & Thaning, 2018). I synnerhet unga kvinnor innehar idag högre utbildning än män, och de ökar även tydligast sitt deltagande

inom högre utbildning (Sohl, 2014). Även detta kan tänkas bidra till att förstärka fokuset kring de kvinnor "som lyckas", och de som inte företar sig en klassresa kan därför anses bli särskilt osynliga.

Att göra en klassresa ses som ett ideal och som ett uttryck för att den sociala mobiliteten är möjlig. Denna sociala rörlighet är något som ofta betonas, istället för att tala om social jämlikhet. Sohl (2014) menar att det på så sätt är lätt att få bilden av att Sverige är ett jämlikt samhälle, där alla har lika möjligheter. Istället för att förbättra villkoren för arbetarklassen läggs betoningen på att alla kan bli medelklass. Möjligheten till social mobilitet kan dessutom användas till att argumentera för att klass har spelat ut sin roll när det gäller samhällslig ojämlikhet. Särskilt i ett land som Sverige där det formellt sett finns samma möjligheter för alla att vertikalt förflytta sig uppåt, och då främst genom utbildningssystemet, är det därför lätt att anta att ansvaret ligger hos individen själv. Vad som kanske inte lika ofta framgår är att det fortfarande är mest troligt att inte förflytta sig alls (Sohl, 2014); klassreproduktionen är med andra ord snarare regeln än undantaget. Det är dessa "ogjorda" klassresor jag ämnar fokusera på i detta arbete.

2. Tidigare forskning

Mats Trondman (1994) följer i sin studie *Bilden av en klassresa* genom samtalsintervjuer klassresenärer som studerar på Högskolan i Växjö under åren 1987-1991. Han är den första att använda begreppen *klassresa* och *klassresenär* inom sociologin. För att det ska vara tal om en klassresenär menar Trondman att vissa kriterier måste vara uppfyllda. Kortfattat handlar det "om en resa från en klass, en social grupp eller socialt skikt till en annan" (Trondman, 1994, s.28). Det kan vidare handla om både uppåt-och nedåtgående resor i den sociala hierarkin, men han finner det dock viktigt att poängtera att det handlar om vertikala sådana. Klassresor, menar Trondman, behöver inte nödvändigtvis ske genom utbildning utan kan handla om "andra investeringar och kompetenser" som används som en slags medel för att möjliggöra resan. Han ger som exempel uppåtstigande resor som går via

facket, idrotten eller politiken. Ett centralt begrepp i Trondmans studie är det som Prank först myntade 1928 och som senare utvecklas av Everett V. Stonequist i hans bok med samma titel; nämligen "the marginal man". Detta begrepp ska förstås som en slags "personlighetstyp" som uppträder när en individ plötsligt stöter på en ny kulturell värld än den som individen i fråga stammar ur. Det handlar om att inte fullt ut kunna träda in i den nya kulturen man hamnar i och att inte heller till fullo kunna lämna den gamla. Klassresenärer kan, genom sitt sociala avancemang, därmed uppleva en känsla av marginalitet (Trondman, 1994).

Trondmans studie är indelad i tre empiriska undersökningsområden; *lossbrytningsprocessen, inträdesprocessen och klassresenärernas sociala identitet* (Trondman, 1994). Det är den förstnämnda jag kommer att fokusera på, då jag finner den mest relevant i förhållande till mitt egna arbete. Ett återkommande mönster som Trondman menar har betydelse för lossbrytningsprocessen är vad han kallar en "misslyckad socialisation". För att beskriva vad han menar med detta ges exempel på en lyckad socialisation som kan anses framgångsrik då "…/det uppväxande barnet genom sin subjektiva självförståelse internaliserat och legitimerat den egna klasskulturen som ett mer eller mindre oproblemiskt "vi"" (Trondman, 1994, s.147). Redan i tidig ålder, menar han, har klassresenärerna i hans studie påbörjat processen av lossbrytning genom att "längta bort", och att detta inte hade varit fallet vid en lyckad socialisation (ibid.).

Klassresenärerna har följt kände varken påbackning eller hinder hemifrån till att påbörja längre teoretiska utbildningar (Trondman, 1994). En klar majoritet ansåg sig ha klarat skolan bra, vilket innebar att de haft betyg som låg klart över genomsnittet. De mest framgångsrika var de yngre kvinnliga klassresenärerna som varit "duktiga flickor", både vad gällde uppförande och skolprestationsmässigt, men även de äldre kvinnorna i studien var framgångsrika i skolan. Däremot dröjde det nästan tio år för majoriteten av de äldre kvinnorna att börja studera på högre nivå. Detta sätts i samband med upplevelser av dåligt

självförtroende, förväntningar hemifrån och viljan till att skapa sig ett eget liv, vilket möjliggörs främst genom att skaffa sig ett jobb och flytta hemifrån (ibid.).

Att tidigt ha kommit i kontakt med olika former av kulturellt kapital är en annan gemensam nämnare hos klassresenärerna i Trondmans studie. De flesta hade minst en förälder som var intresserad av att läsa böcker, och många minns det som att föräldrarna på detta vis avvek ifrån flertalet övriga arbetarklassföräldrar i omgivningen. För vissa var läsandet hos dem själva ett sätt att hantera den känsla av *ensamhet* och *annorlundaskap* som samtliga i studien gav uttryck för. Mötet med och utvecklandet av kulturella intressen bidrog till att förstärka annorlundaskapet i relation till de kulturmönster som dominerade hos den övriga arbetarklassen (Trondman, 1994).

Lars-Olof Hilding beskriver i sin avhandling studenters skäl till att påbörja högre studier. En central faktor av stor betydelse för barn ur arbetarklassen att börja studera på högskolan är *föräldrars uppmuntran och stöd* (Hilding, 2011). Han menar dock att detta begrepp är betydligt mer mångfacetterat än vad tidigare forskning visat, och han finner stöd för olika typer av uppmuntran. Hilding beskriver som en form av uppmuntran den *oriktade och utbildningsomedvetna*. Denna uppmuntran förekommer oftast hos barn till svenska lågutbildade föräldrar, och handlar inte om en direkt uppmaning till studier, utan snarare om uppmuntran till en allmän skötsamhet och att ha det bra. Han definierar här lågutbildad som att inte ha mer än två års avslutad universitets- eller högskoleutbildning. I vissa fall kan viljan från föräldrarnas sida att barnen ska ha det bra leda till avrådan från studier, då idealet om skötsamhet inte innefattar att skuldsätta sig som det många gånger handlar om för studenter. Snarare innebär det att vara skuldfri (Hilding, 2011).

Den *riktade och utbildningsmedvetna uppmuntran* som barn till högutbildade beskriver handlar om en tydlig uppmaning till studier, och i *vad* som ska studeras snarare än *om*. För barn till lågutbildade är studier inte det enda och självklara alternativet, utan för dem handlar högskolestudierna istället om ett alternativ bland flera, till skillnad från den självklarhet att

studera som barn till högutbildade ger uttryck för (Hilding, 2011).

Hildings resultat bekräftar till viss del vad Mira Öhlin (2010) genom en kvantitativ undersökning tidigare konstaterat. Hennes resultat visar att det främst är tjänstemannafamiljerna som överför tanken om vidareutbildning till sina barn. Föräldrarnas förmåga att motivera barnen sker på ett klassbundet sätt (Öhlin, 2010). Både vad gäller inom vilket område den eventuella utbildningen ligger, och hur troligt det är att utbildning på högre nivå ens sker är till stor del beroende av klassbakgrund. Trondman & Bunar (2001) menar att det handlar om två utbildningsvägar för högstadiungdomar. Barn till akademiker och högre tjänstemän väljer oftare teoretiska gymnasielinjer med möjlighet till högre studier, medan barn ur arbetarklassen oftare väljer en yrkesförberedande gymnasielinje (Trondman & Bunar, 2001). Vidare tenderar även studenter med arbetarbakgrund att i första hand välja utbildningar som tidigare låg utanför ”högre utbildning”, såsom vårdhögskoleutbildningar, förskolelära- och fritidspedagogutbildningar (Trondman, 1994). För barn i den högre tjänstemannaklassen var sannolikheten att läsa vidare på högskolan vid millennieskiftet dessutom sex till sju gånger högre jämfört med barn i arbetarklassen (SOU 2000:47).

Det Öhlin tillför är att reproduktionen av den rådande samhällsstrukturen till stor del sker inom utbildningsväsendet (Öhlin, 2010). Hur detta ska förklaras och varför detta sker ger hennes resultat inget svar på, men att samhällsstrukturen har en betydande inverkan på val eller bortfall av en högre utbildning och att detta hänger samman med en framtida klassposition slår hon starkt fast (Öhlin, 2010).

I Lena Sohl's doktorsavhandling (2014) är syftet att ”././ undersöka erfarenheter av uppåtgående klassresor hos en grupp kvinnor i en svensk kontext” (Sohl, 2014, s.32). Ett särskilt fokus läggs på kvinnornas erfarenheter från utbildningssystemet. Detta med anledning av att det främst är genom utbildning kvinnorna har kunnat göra en klassresa. Sohl riktar in sig på enbart kvinnor därför att dessa historiskt sett lämnats utanför klassforskningen. Deras klassresor har däremot blivit föremål för uppmärksamhet i det offentliga samtalet och inom skönlitteraturen och kommit att framställas som ”././metaforer

för samhällelig förändring” (Sohl, 2014, s.49) och hennes strävan är därför att undersöka vad det är som gör att framställningen ser ut så. Även om majoriteten av kvinnorna är födda i Sverige har flera av dem en eller båda föräldrarna födda utomlands. På detta vis anlägger även Sohl ett perspektiv grundat i de rasifierade skiktningar hon menar förekommer inom arbetarklassen i Sverige. Trots att alla kvinnor i studien är födda och uppvuxna i Sverige, anser Sohl att de har de positionerats på olika vis. Föräldrar till de intervjuade med påbörjad utbildning i ett annat land har inte kunnat omsätta sin utbildning i motsvarande positioner på den svenska arbetsmarknaden, utan har följaktligen erhållit positioner som motsvarar arbetarklassens. Av den anledningen anser Sohl att dessa kvinnor trots allt kan sägas ha gjort en klassresa, och på så vis återerövat föräldrarnas ”egentliga” klass’. Att få en bredd i sitt material har sin grund i att Sohl vill belysa olika maktdimensioner, d.v.s. att i kvinnornas berättelser om möjligheter till klassresorna innefatta faktorer som kön, ras och sexualitet (ibid.).

Sohl menar att hennes resultat komplicerar Hildings då även kvinnorna som ingår i hennes studie har sett utbildning som något självklart. Som förklaringar till att de kunnat göra en klassresa talar kvinnorna i Sohl’s studie sammanfattat *om föräldrarna, utbildningssystemets betydelse, att de själva satsat på skolan, valt bort en partner och att de väntat med att gifta sig och skaffa familj*. Att föräldrarna haft en framträdande plats i de berättelser som Sohl tagit del av är tydligt men på olika vis. En del av kvinnorna beskriver livet i arbetarklassen med dess låga värde och negativa villkor som något som de är tvungna att lämna, andra talar om en önskan om att vilja något mer än föräldrarna med sitt liv, men förknippar inte livet i arbetarklassen med något som per automatik innebär svåra villkor. I likhet med Trondman kan nämnas att det hos kvinnorna i Sohl’s studie återkommande handlar om en strävan bort ifrån arbetarklassen, och hos flera av kvinnorna har den *lossbrytningsprocess* som Trondman (1994) talar om varit något som påbörjades tidigt (Sohl, 2014).

Sohl menar vidare att det varit avgörande för kvinnorna att kunna knyta ett *värde* till sig

själva, och en grundläggande fråga för Sohl är *hur* klassresenärerna lyckats göra detta. Med utgångspunkt i Beverly Skeggs förståelse av begreppet som handlar om att arbetarklassen har begränsade möjligheter att knyta olika sådana till sig, då medelklassens värden dominerar i samhället och att denna klass innehar makt att bestämma vad som anses vara av värde och inte. För individer i arbetarklassen krävs dessa värden, enligt Skeggs, för att kunna förflytta sig uppåt i samhällshierarkin (Sohl, 2014). Sättet att knyta värde till sig bland kvinnorna har varit genom *duktighet*, och används för att förklara hur deras klassresor möjliggjorts. Det är alltså, enligt Sohl, betydligt mer som krävs än enbart de formella möjligheterna. Viktigt är att tillskrivas en identitet som duktig av andra. På så vis har kvinnorna kunnat betrakta utbildningssystemet som en plats där de hör hemma, och duktigheten har medfört att de känt en disidentifikation med arbetarklassen. De har med andra ord förtjänat att förflytta sig uppåt och byta klass (ibid.)

En annan viktig slutsats i Sohl´s studie är att flera av kvinnorna beskriver hur livsvillkoren hade kunnat se ut för dem som arbetarklasskvinnor. Det handlar bl. a om förväntningen på heterosexualitet och parrelationer som det normala, och Sohl hänvisar till tidigare forskning när hon framhåller att viktiga delar i konstruktionen av arbetarklassfeminitet är just heterosexualitet och reproduktion (Sohl, 2014).

3. Syfte och problemställning

Syftet med mitt arbete är att försöka förstå faktorerna bakom att inte göra en klassresa. Min strävan är att försöka beskriva hur människors position i arbetarklassen yttrar sig, och att bidra med förståelse kring det som kanske normalt sett inte uppmärksammas. En förståelse för dem som inte ”klättrat upp”, och inte heller på dem som ”ramlat ner” utan de som ”är kvar”. Genom individuella berättelser vill jag försöka förstå klassreproduktionen ur ett kvinnligt arbetarklassperspektiv. Detta arbete handlar således om att ”inte göra en klassresa”.

För att kunna jobba för jämlikhet mellan människor i samhället behövs kunskap om

klassens betydelse för den enskilde individen. Då en av sociologins huvudintresse ligger i att belysa strukturer som ligger till grund för ojämlikhet i samhället finner jag utan tvivel mitt syfte ytterst sociologiskt intressant.

Hur kan vi förstå klassreproduktion ur ett kvinnligt arbetarperspektiv? Vilka faktorer och konsekvenserna av dessa spelar in för reproduktionen av kvinnors klassposition?

Min strävan är således att utifrån de kvinnor jag intervjuat, genom deras egna berättelser, försöka förstå varför de inte gjort en klassresa. Saknas de faktorer som lyfts fram i tidigare forskning, som bidragit till att förflytta sig uppåt genom klassresor, i berättelserna hos de kvinnorna jag intervjuat? Finns det andra faktorer som också spelar in?

4. Teori och centrala begrepp

Vad gäller begreppet klass råder det långt ifrån enighet (Hörnqvist, 2016), kring hur det ska användas och vad som ska innefattas i det, varken bland samhällsvetare, forskare eller hos människor i allmänhet. Holgersson (2011) menar att det i dagligt tal främst handlar om att beskriva sociala skillnader mellan människor. En del menar att det inte är aktuellt att ens tala om klass idag, då det i västerländska postindustriella samhällen inte längre är arbetet som bestämmer människors sociala tillhörighet. Istället är det för att markera status och relationer mellan människor främst genom konsumtion, livsstil och kultur som detta görs (Holgersson, 2011).

Den i särklass mest betydelsefulla teorin för att analysera samhällsliga ojämlikheter har Karl Marx bidragit med. År 1848 författade han tillsammans med Friedrich Engels *Kommunistiska manifestet*. Marx innehar ett konfliktperspektiv, och menar därmed att alla samhällen som existerat eller fortfarande gör så är klasssamhällen baserade på klasskamp (Engdahl & Larsson, 2011). Hans utgångspunkt ligger i ekonomin, och när han talar om

klass är den beroende av människors position i produktionen i form av löntagare eller kapitalist (Israel & Hermansson, 1996). Han urskiljer i verkligheten fler klasser än de ovan nämnda, men fokuset är intressekonflikten mellan dessa två; kapitalägarna (som äger maskiner råvaror och pengar) och de som bara äger sin arbetskraft (det sk. proletariatet) och därför tvingas sälja denna (Engdahl & Larsson, 2011).

Detta sätt att analysera samhället fick under 1900-talet andra konkurrerande perspektiv. Max Weber menade, precis som Marx, att klass utgår ifrån ekonomiska förhållanden, men att det avgörande inte är positionen i produktionen (Engdahl & Larsson, 2011), utan snarare marknaden. Han ser istället till marknadsvärdet (Hörnqvist, 2016), vilket i praktiken innebär att Weber ställer sig frågan om vad som händer på marknaden. Istället för att bara rikta in sig på ägarförhållandens effekter menar Weber att det finns andra verksamma komponenter som bestämmer klass (ibid.). Det handlar om att en individs livschanser är beroende av vilka resurser hen förfogar över. Dessa resurser får ett värde på marknaden och är på så vis det som avgör en människas livschanser. Resurserna består inte nödvändigtvis av ekonomiska sådana utan kan handla om en examen, eller andra saker som anses ärofyllt på just den specifika marknaden. Begreppet marknad kan lätt förvillas, men Weber menar inte endast den ekonomiska marknaden, utan syftar även på exempelvis äktenskapsmarknaden och bostadsmarknaden (ibid.). Vid sidan om klass menar Weber att det existerar stånd (status) och partier, där det förstnämnda syftar på ”../det sociala anseende som följer med en högt (eller lågt) värderad egenskap hos en individ” (Engdahl & Larsson, 2011, s.231. Partier ser han som ett slags medlemsorganisationer skapade för att försöka tillskansa sig social makt. För Weber existerar statusgrupperna och partierna vid sidan om klasserna och även statusgruppen kan vara väsentligt avgörande för en individs möjligheter (Engdahl & Larsson, 2011).

Bourdieu kan sägas ha antagit ett perspektiv som kombinerar både den horisontella samhällsskiktningen i form av fält (sfärer) och den vertikala i form av klasser eller hierarkier (Engdahl & Larsson, 2011). Bourdieu vidareutvecklar definitivt både Marx och Webers idéer, men till skillnad från dem definierar han inte klass enbart utifrån ekonomiska

relationer, utan menar även att det handlar om symboliska sådana (Crompton, 2014). Weber kritiseras av Bourdieu för att se klass och status som skilda från varandra, och anser istället att de bör ses som en samverkande helhet (Holgersson, 2011). Han talar om andra sorters kapital, än det ekonomiska, som tillerkänns värde i den sociala världen. Det som, för Bourdieu, utgör grunden för klassindelningen i samhället beror på den totala tillgången till dessa olika former av kapital, som i sin tur ses som egenskaper som utgör en klass av individer. De andra formerna för kapital benämner han socialt, kulturellt och symboliskt. De viktigaste formerna av kapital är för Bourdieu det ekonomiska och kulturella. Det sistnämnda kan beskrivas som en slags kulturell kompetens som i ett visst socialt sammanhang bidrar till möjligheter och makt, och förvärvas främst genom fostran och utbildning (Holgersson, 2011). Utbildningskapitalet ingår här, och kan handla om att man har den rätta utbildningen eller språk och på det sätt tillskansar sig en högre social position. Det symboliska kapitalet är det som medlemmarna i en klass ser som värdefullt och själva tillskriver värde. I den sociala verkligheten handlar det om att detta kapital underlättar eller möjliggör för människor att uppnå sina mål. Det är när detta kapital synliggörs, erkänns och legitimeras, som det får en symbolisk mening och förvandlas till en maktfaktor. Det sociala kapitalet handlar om en persons sociala nätverk, och kan ge de rätta förbindelserna som krävs (Israel&Hermansson, 1996), medan det symboliska kapitalet är formen de andra kapitalen övergår i när de legitimeras (Holgersson, 2011).

Ett annat centralt begrepp hos Bourdieu är *habitus*. Med detta avses att resurser inte bara kommer till uttryck genom objektiva föremål, dvs i form av pengar eller utbildningsbevis, utan även som något förkroppsligat (Engdahl&Larsson, 2011). Genom att leva under samma existensbetingelser inom en viss klass formas, genom inläring av det kulturella kapitalet, i den sociala praktiken ett slags gemensamt synsätt och uppfattning om sig själv och den sociala världen. Det handlar om ett slags spontant sätt att uppträda och handla som sker ganska oreflekterat; av vana (Israel&Hermansson, 1996). En persons habitus kan följaktligen både försvåra och underlätta för positionering på ett fält. (Engdahl& Larsson, 2011). Den viktigaste platsen för formandet av en individs habitus sker i uppväxtemmet.

Olika typ av faktorer, som föräldrars utbildning och levnadsförhållanden präglar och formar en individ på olika sätt och bidrar till att forma ”/./den ofta omedvetna och förkroppsligade förutsättningen för de val som individen gör i mötet med olika situationer/./” (Nilsson&Peurell, 2010, s.132). Bourdieu definierar klass som ”de relativt homogena existensbetingelser som en grupp av människor delar med varandra”. Dessa existensbetingelser leder följaktligen till ett antal sociala praktiker, och habitus kan sägas vara ”/./den enande och genererande principen bakom praktikerna” (Hermansson&Israel, 1996, s.197).

Ett annat sätt att mäta klass är att utgå ifrån människors yrken. John Goldthorpe's har utarbetat ett klassschema som haft stor betydelse på klassanalys där just utgångspunkten ligger på yrkes-och anställningsrelationer (Holgersson, 2011). Goldthorpe's klassschema har sedan utvecklats till ESEK(Europeisk Socio-Ekonomisk Klassifikation) som är en klassifikation utarbetad för att skapa en internationell standard för socioekonomisk indelning. Totalt urskiljs 10 klasspositioner i ESEK, men dessa brukar slås ihop till att gälla tre klasser: tjänstemannaklassen, mellanliggande klasser samt arbetarklassen. Grunden i ESEK består av tre delar: 1, om man är företagare eller anställd 2, om man har en arbetsledande befattning eller ej, (s k. anställningsstatus). Den tredje delen består av en översättning av den svenska yrkesgruppsindelningen (SSYK 96) till en internationell sådan kallad ISCO 88. Den handlar vidare om vilken typ av arbete man har, dvs vika arbetsuppgifter man är satt till att utföra, och på vad det normalt krävs för kvalifikationer för att utföra arbetet. Enligt detta sätt att mäta klass stod arbetarklassen i Sverige 2008 för 41% av befolkningen. Arbetarklassen består i ESEK av tre kategorier varav den ”översta” består av yrkesutbildade inom handel/service/omsorg. Mellanskiktet i arbetarklassen innehar yrken som karaktäriseras av att de är manuella och kräver någon form av yrkesutbildning. Okvalificerade rutinarbeten tillhör arbetarklassens ”nedersta” skikt i ESEK och kräver ingen yrkesutbildning (Bengtsson, 2010).

Goldthorpe anser alltså klasser vara grupperingar av yrkeskategorier baserade på marknads- och arbetssituationer (Holgersson, 2011), och skiljer på två olika typer av

anställning. Den ena karaktäriseras av *arbetskontraktet* och den andra av *servicerelationen*. För arbetsgivaren innebär varje anställning en ”kontraktsrisk” där det för arbetsgivaren handlar om: 1, svårigheten att övervaka arbetet som utförs samt 2, svårigheten med att se till hur den specifika grad av kunskap gynnar arbetsgivaren på bästa vis. Yrken som utförs av arbetarklassen är yrken med inga eller låga kvalifikationer och är de som är lättast att övervaka. Arbetet avlönas efter mängden arbete som utförs och arbetsgivaren finner ingen anledning att uppmuntra arbetarna att investera i ”mänskliga tillgångar” såsom tex utbildning. Denna form av anställning karaktäriseras således av arbetskontraktet. Arbetaryrken kan för arbetsgivaren även innebära att arbetet är svårare att övervaka, men då arbetarens färdighet är så pass låg är det för arbetsgivaren inte viktigt att skapa engagemang hos arbetstagararen. Denna form kan sägas bestå av ett s k. *blandat arbetskontrakt*. Då arbetstagararens kunskap inte är tillgänglig för arbetsgivaren och arbetet därför omöjligt att kontrollera vid s k. *servicerelationer*, är det för arbetsgivaren viktigt att vinna arbetstagararens engagemang (Crompton, 2014).

I min definition av arbetarklass kommer jag ha ESEK som utgångspunkt för att lokalisera de kvinnor ur arbetarklassen som jag ämnar intervjua. En individs yrke och anställningsrelation utgör en bra grund för att kunna bestämma någons klasstillhörighet. Jag anser dock inte detta vara tillräckligt för att definiera klass. Jag kommer därför även att inkludera Bourdieus tankar om kapital. Det symboliska kapitalet som reproduceras främst i familjen genom en individs habitus anser jag vara av stor vikt att förhålla sig till. Trots tex utbildning, eller möjlighet till den, har människor ur olika sociala skikt olika förutsättningar att lyckas. Att kunna föra sig och tala på rätt sätt ökar individers möjlighet till positionering på ett fält. En individs habitus, har till stor del sin grund i föräldrarnas eller familjens sociala position och anseende, och av den anledningen finner jag det även nödvändigt att beakta personers sociala bakgrund.

Min definition av arbetarklass kan således sägas innefatta *personer med yrken som*

antingen är av den karaktär att det inte kräver några särskilda kvalifikationer. Alternativt kan vissa kvalifikationer i form av yrkesutbildning krävas. Dock kräver inte yrket kvalifikationer som motsvarar utbildning på högskole- eller universitetsnivå. Personen har sin bakgrund i en familj där även föräldrarna är arbetare. Detta sammantaget kan ha betydelse för det sociala, kulturella och symboliska kapital personen besitter.

Jag kommer i mitt arbete att ta utgångspunkt i Trondmans definition och förståelse av vad det innebär att göra en klassresa; och således även icke gjorda sådana. Vidare ligger även min utgångspunkt för teman i analysen i tidigare forskning. Jag kommer således att hämta begrepp och teman för analys ifrån denna. De faktorer som tidigare forskning menar är bidragande för möjligheten för människor ur arbetarklassen att göra en klassresa kommer jag ta fasta på.

Jag använder alltså mig av en del tidigare teorier om klass, för att definiera min egen förståelse av den. Min definition av klass har givetvis haft en helt avgörande roll för mitt urval, och även för den diskussion som förs i analysen om de skillnader i resurser som är beroende av vilken klass man tillhör.

5. Metod

5.1 Val av metod

Då utgångspunkten i mitt arbete hela tiden varit att få förståelse kring min valda problemformulering och att göra detta utifrån kvinnornas egna berättelser föll valet ganska självklart på en kvalitativ inriktad metod. Vid en kvalitativ ansats är det av vikt att syftet och frågeställningarna står i relevant förhållande till det empiriska underlaget (Lind, 2014). För att lyckas med detta har jag utformat min intervjuguide, som fungerat som en slags riktlinje, på ett sätt som gjort att jag försökt fånga in det som varit av relevans för mitt syfte och min frågeställning genom teman att tala kring (mer om detta under genomförande).

Min analysmetod är vidare att betrakta som en deduktiv sådan, då jag tar tydligt avstamp i teori, (Lind, 2014), både vad gäller utformningen av min intervjuguide och i analysen av kvinnornas berättelser.

5.2 Genomförande

Insamlandet av mitt empiriska material har skett genom fyra semisstrukturerade intervjuer med kvinnor ur arbetarklassen. Intervjuerna har ägt rum hemma hos intervjupersonerna i cirka en timme. Valet av plats för intervjuerna har legat i att jag kände att det var angeläget att de vistades i en trygg miljö för att känna sig bekväma och avslappnade. Jag har även varit tacksam för att de velat ställa upp på en intervju och känt att jag därför kan ”stå för besväret” att komma hem till dem.

Jag har använt mig av teman, som de sedan fått berätta fritt kring. Dessa har bestått av sådant som familjebakgrund, uppväxt, tonår och nutid med underliggande teman (se bilaga). Ibland har de hållit sig till mitt tänkta tema, och ibland har de svävat ut kring saker som varit av betydelse för dem. Intervjuguiden har utformats med syftet att få en så heltäckande bild som möjligt av kvinnornas liv; från barndom till nutid. Genom deras historier har min strävan varit att förstå varför de är där de är idag.

Det viktigaste för att säkerställa att kvinnorna befinner sig inom min definition av arbetarklass har varit att få dem berätta om sin primärfamilj (vad de jobbar/jobbar med samt om föräldrarna har någon utbildning), och vad de själva jobbar med, deras huvudsakliga arbetsuppgifter samt vad deras högst avslutade utbildning är. I samtliga fall utom ett har intervjupersonerna utan tvekan, enligt mitt sätt att definiera, en bakgrund i arbetarklassen. Tveksamheten låg från början i att kvinnans mamma innehar en universitetsutbildning. Men då intervjupersonen i fråga själv inte har någon högre avslutad utbildning än gymnasiet, och då hon inte vuxit upp med sin mamma, valde jag ändå att

genomföra intervjun med utgångspunkten att hon tillhör arbetarklassen.

5.3 Urval

Intervjupersonerna är alla kvinnor, dvs biologiskt sett. Om de själva identifierar sig som kvinnor är inget jag anser vara av intresse för min studie. Intervjupersonerna är vidare att betrakta som ”svenska”, även om det givetvis finns fler sätt att vara ”svensk” på.

Definitionen ligger således i att kvinnorna är födda och uppvuxna i Sverige av föräldrar som även de är födda och uppvuxna här. Jag är medveten om att åldersspannet på kvinnorna är stort. Den äldsta är född på slutet av 1950-talet, och den yngsta i mitten av 1980-talet. Detta faktum gör att jag är tvungen att även förhålla mig till att kvinnorna tillhör olika generationer, vilket givetvis kan vara av betydelse för min analys.

Att bara koncentrera mig på kvinnor i mitt intervjumaterial kändes ganska naturligt då de enligt min mening är de mest osynliggjorda inom arbetarklassen, samt utgör den största delen av Sveriges arbetarklass.

Då jag i förhand omöjligt kunde veta intervjupersonernas föräldrars bakgrund i fråga om utbildning och yrkesposition, var jag helt enkelt tvungen att som ett första steg utgå ifrån kvinnornas direkta yrkesposition. Då min definition av arbetarklass till stor del just handlar om vilken position på arbetsmarknaden som innehas kändes detta som det mest logiska tillvägagångssättet. Det intressanta i detta, som jag sedan kom att upptäcka, var att i alla fall utom ett hade även föräldrarna (eller hade haft) yrken som i min definition av begreppet kan sägas tillhöra arbetarklassyrken.

Jag har för att lokalisera kvinnor att intervjua som ett första steg använt mig av ett s.k. snöbollsurval. Jag bad en granne till mig om namnet på kvinnor på sin tidigare arbetsplats. Då jag var medveten om var hon jobbat tidigare, och vad arbetsuppgifterna bestod i kunde jag därmed anta att de övriga kvinnorna där hade arbetarbakgrund. Jag kontaktade sedan en utav dem jag hade fått namnet på (intervju nr.1). Den sk ”gatekeepern” är således inte medveten om vilken av kvinnorna jag intervjuat, förutsatt att denne inte sagt något själv.

Då det vid kvalitativa studier är av största vikt att underlaget, vad gäller urval av intervjupersoner, är rikt på empirisk information och av så stor relevans som möjligt i relation till forskningsfrågorna ser jag inte detta val av metod som något problem i mitt arbete. Detta har sin grund i att det är ett begränsat antal individer som studeras (Lind, 2014).

Inför min andra intervju valde jag att ta kontakt med en arbetsplats (lager) jag hade under gymnasietiden. Min egna förförståelse av arbetsuppgifterna samt att det, iallafall under min tid där, var en stor del kvinnor som arbetade på lagret var således till hjälp för att lokalisera ytterligare en intervjuperson (intervjuperson nr.2)

För att sedan komma i kontakt med ytterligare en kvinna använde jag mig av ett sk. bekvämlighetsurval. Som namnet antyder handlade det om att det låg nära till hands. Min egna senaste arbetsplats befinner sig inom servicesektorn med många kvinnliga arbetare, och jag vände mig till en annan enhet inom samma företag och frågade en utav kvinnorna där om hon var intresserad av en intervju (intervjuperson nr.3).

Jag bad som ett sista steg den tidigare intervjuade kvinnan på lagret att höra sig för om någon på "kontoret" var intresserad av en intervju, och fick förslag på några tänkbara. Ett snöbollsurval ledde mig med andra ord fram till nästa kvinna som jag intervjuade (intervju nr.4).

En del forskare anser att snöbollsurval kan vara problematiskt vad gäller anonymiteten. När en kontakt leder vidare till en annan finns någon utöver personen i fråga som har kännedom om att denne ska ingå i en studie. Med tanke på att jag fick ett antal förslag på namn på tänkbara personer, och att de som gett mig förslagen inte får anses känna till vem utav de föreslagna jag valde, anser jag inte detta vara ett problem i mitt fall. Jag kan dock inte vara säker på om intervjupersonerna själva låtit den förre veta att hon tackat ja. Detta är självfallet ingenting man någonsin kan styra över.

5.4 Metodens förtjänster och begränsningar samt andra möjliga metoder

Trots att intervjuer av den här typen ibland tar en annan vändning än den tänkta, och att intervjupersonen ibland svarar på andra frågor än de som ställs är semistrukturerade intervjuer ett bra val om syftet är att erhålla en mer intim dialog (May, 2013). Då min strävan varit att under intervjuerna ge kvinnorna möjlighet att uttrycka sig med egna ord, samtidigt som denna metod öppnar för en stor möjlighet till att kunna göra jämförelser (ibid.), anser jag mitt val av intervjumetod var relevant samt att detta bidragit till ett rikt material.

En annan väg att gå vid insamlandet av material hade kunnat vara att använda mig av sk. fokusgrupper. Fördelen med dessa är att deltagarna kan föra ett fritt samtal med varandra, och att de inte styrs av intervjuaren på samma sätt som vid semistrukturerade intervjuer. Enligt May (2013) gäller det vid en sådan metod att hitta en balans mellan att gruppen blir tillräckligt stor för att det ska kunna vara tal om en interaktionsstudie och att samtidigt hålla gruppen så liten att alla kan komma till tals (May, 2013). Detta tror jag hade varit svårt för mig som student att uppnå, utan kräver kanske snarare någon med mer erfarenhet av intervjuer i allmänhet och av fokusgrupper i synnerhet. Jag är även av den uppfattningen att jag tror att det i gruppssammanhang för många kan vara svårt att vara öppen, ärlig och att känna förtroende på samma sätt som vid en enskild intervju.

Ett annat sätt att samla in mitt empiriska material på som jag tror hade kunnat resultera i ett rikt sådant, är att låta kvinnorna föra dagbok under en period. Dock hade ett sådant material krävt ett betydligt större arbete än detta, både vad gäller tidsram och format.

May (2013) menar att det faktum att intervjuer spelas in kan ha den effekten att den intervjuade känner sig hämmad. Dock anser han att detta måste vägas mot att man som intervjuare kan koncentrera sig mer på intervjun och samspelet i den om man slipper anteckna (May, 2013), vilket jag vill hävda bidrar till att man i den intervjuades ögon framstår som mer intresserad och engagerad.

5.5 Etiska överväganden

Vid all forskning finns det en rad etiska aspekter att förhålla sig till. Etiska frågor som ständigt aktualiseras inom samhällsvetenskaplig forskning, och som kan ses som krav är integritet, konfidentialitet, anonymitet och frivillighet (Lind, 2014). Jag har även som student givetvis att förhålla mig till dessa.

Intervjuerna har spelats in och självklart har samtliga intervjupersoner godkänt detta, och på så vis samtyckt till sin medverkan. Innan intervjuerna har jag klargjort mitt syfte samt att de får berätta fritt kring det jag tar upp, och att de när som helst kan avbryta helt eller för att ta en paus. Med detta tillvägagångssätt anser jag principen om frivillighet vara uppfylld (Lind, 2014). Jag har också låtit dem veta att de alltid kan kontakta mig om de vill att jag tar bort någonting eller allt, eller för ytterligare frågor och tillägg. Kvinnorna i intervjuerna har i transkribering och i analys samtliga anonymiserats genom att endast benämnas *intervjuperson nr.* Av den anledningen kan även kravet på anonymitet sägas ha uppnåtts. Viktigt för att värna om personers integritet är konfidentialitet. Detta handlar om att behandla uppgifter på ett respektfullt sätt och att inte låta obehöriga få tillträde till materialet genom att förvara det på ett lämpligt ställe (Lind, 2014), vilket jag naturligtvis har respekterat och följt.

Med dessa etiska riktlinjer i beaktande och att med öppenhet redogöra för mitt tillvägagångssätt i metodavsnittet, samt genom att uppgifterna givetvis är sanningsenliga, har jag på så vis reflekterat över dem, och vidtagit de nödvändiga åtgärder som krävs i forskningssammanhang (Lind, 2014).

Nedan följer en kort beskrivning av intervjupersonerna:

Intervjuperson 1

34-årig kvinna. Studerar till undersköterska. Ingen utbildning efter gymnasiet. Jobbade tidigare som personlig assistent i 8 år. Pappan jobbar som ”speleman”. Mamman jobbar ”till

sjöss”, som lokalvårdare/restaurangpersonal.

Intervjuperson 2:

61-årig kvinna. Mamman var hemmafru och pappan smed. Jobbar som teamledare på ett företag som sysslar med postorder Tidigare lagerarbetare/plockare på samma företag. Ingen utbildning efter högstadiet.

Intervjuperson 3

37-årig kvinna jobbar inom servicesektorn som kassapersonal och med andra kundärenden. Ingen utbildning efter gymnasiet. Pappan är någon form av rörläggare/rörmokare. Mamman jobbar som vaktmästare.

Intervjuperson 4

52-årig kvinna. Jobbar som Grafisk Produktionsexpert på ett företag som sysslar med postorder. Tidigare jobbat som lagerkontorist på samma företag. Ingen utbildning efter gymnasiet. Mamman var högstadielärare. Morfadern ägde ett hotell, och jobbade sedan som källarmästare. Mormodern ingen utbildning.

6. Analys och resultat

6.1 Översikt

Jag tar som redan nämnts tydligt avstamp i tidigare forskning och teori, och min analysmetod är således att betrakta som en deduktiv sådan. En sådan analysstrategi kan även benämnas som teoriprovande (Lind, 2014).

Ett gemensamt mönster ur Trondmans forskning om klassresenärer, samt faktorer som möjliggjort klassresorna i Sohls studier kommer att fungera som teman för min analys. Jag kommer även att ta till vara några av de begrepp Hilding talar om.

Jag “vänder” därmed “på steken” för att se om dessa ovan nämnda mönster och

”förklaringar” saknas i mina intervjupersoners berättelser. Empirin har således samlats in med utgångspunkt i teorier, för att sedan “testas” i relation till dessa. Målet med arbetet har varit att medvetet samla in empiri som stärker eller förkastar dessa teorier (May, 2013).

Trots att jag utgått ifrån förbestämda teman både när det gäller insamlandet av mitt material och i utformandet av min intervjuguide, har strävan varit att hålla mig öppen inför eventuella andra gemensamma mönster i kvinnornas berättelser. Jag menar att jag under analysens gång funnit sådana gemensamma mönster som kan tänkas bidra till förståelsen av klassreproduktion ur ett kvinnligt arbetarperspektiv.

6.2 Föräldrauppmuntran i allmänhet

Då jag tidigare i arbetet presenterat forskning som behandlat klassresenärer som möjliggjort sitt sociala avancemang, sina klassresor, genom utbildningssystemet anser jag det vara nödvändigt att genom kvinnornas berättelser försöka få en bild kring hur deras upplevelser av föräldrarnas, och i ett fall även morföräldrarnas, uppmuntran vad gäller skolarbetet tedde sig under uppväxttiden. Föräldrars uppmuntran har i tidigare forskning visat sig vara av stor vikt för benägenheten för barn ur arbetarklassen att påbörja studier på högre nivå. Jag anser även att ett allmänt *engagemang* ifrån föräldrarnas sida samt en viss *press* att prestera i skolan kan vara av betydelse och att detta hänger samman med uppmuntran. Av den anledningen kommer jag även att inkludera dessa två underteman i detta avsnitt.

I min analys finner jag kvinnornas berättelser ganska likartade när det kommer till att känna press till att prestera. I alla fall utom ett saknas känslan av press. Däremot skiljer berättelserna sig mer åt när det kommer till den uppmuntran de kände, eller inte kände, hemifrån.

“Nja så värst pressad kände jag mig inte, och min mamma hjälpte mig gärna. Däremot blev det ofta tjafs när man höll på med läxor eller skolarbete, speciellt i tonåren. Då va det lättare att göra läxorna hemma hos nån kompis istället” (Intervjuperson nr. 3)

Citatet ovan visar att ett visst engagemang hos mamman fanns. Hon hjälpte gärna till med läxor, åtminstone upp till tonåren. Någon särskild press att prestera i skolan ger hon dock inte uttryck för.

En del av kvinnorna kände däremot en total avsaknad av både hjälp, press och engagemang hemifrån.

“Ingen press ingen uppmuntran ingen hjälp (hemifrån)” (Intervjuperson nr.1)

Kvinnan i citatet ovan ger ingen vidare förklaring/utveckling (om hur detta märktes) på hur eller varför hon varken kände press, uppmuntran eller hjälp hemifrån. Hon svarar kort och precist/koncist på frågan huruvida något utav det förekom.

Utdrag ur intervjun med en annan utav kvinnorna visar att hon inte heller kände någon press. Hennes förklaring till detta handlar inte bara om sina egna föräldrar, utan menar att detta var det mest vanligt förekommande bland barn i hennes omgivning under tiden hon växte upp. Hon sätter även detta i samband med att man istället för att prestera i skolan kunde lära sig jobbet på plats.

“Ingen hade press på sig att prestera i skolan på den tiden”...”man kunde lära sig jobbet som elev eller lärling” (Intervjuperson nr.2)

I hennes berättelse verkar hon vilja poängtera att det verkar handla om en annan tid; en annan kontext. Genom sin berättelse ger hon uttryck för att man inte behövde bekymra sig över att inte ha något jobb på den tiden, och att det dessutom var ganska fritt, inom rimliga gränser, att prova på olika jobb för att känna vad man trivdes med.

“..På den tiden var det så att man kunde ju gå å knacka på eller RINGA å fråga om man fick jobba...du fick VISA att du kunde jobba på den tiden idag måste du ha betyg på allting (Intervju nr.2)

“Jag kunde testa typ det jag ville. Å det kan du INTE idag”. (Intervju nr.2)

“För att jobb va inget bekymmer på den tiden. Du kunde fixa vad du ville. Typ” (Intervjuperson. Nr.2)

Kvinnan ger även uttryck för att engagemanget hos föräldrarna låg i huruvida de själva var utbildade eller inte.

“Alltså uppväxten var ju sån. Å dom som hade högutbildade föräldrar läste ju på ett helt annat sätt. Och engagerade sig” (Intervjuperson nr.2)

Hon gör alltså skillnad på barn som henne själv och andra barn, dvs barn till högutbildade föräldrar. Även här görs en skillnad på då och nu, och en bild av att det var något allmänt förekommande hos barn till arbetare målas upp. I citatet nedan verkar hon ge uttryck för att tiden idag är en annan, och att barn i allmänhet har mer press på sig hemifrån.

” Idag är det ju mer mätning med alla...Så jag tror barnen har större krav på sig idag på ett annat sätt...eller press menar jag..” (Intervjuperson nr.2)

En av kvinnorna kan sägas skilja sig från de andra på så vis att hon ger uttryck för att det fanns en viss press hemifrån att sköta sig och prestera i skolan. Även om hon till en början inte anser sig ha känt någon särskild press, visar det sig att det var under förutsättning att hon skötte sig som pressen uteblev.

“Det hade jag inte nä inte press. Det hade kanske blivit press om jag INTE hade skött det... Hade hon fått ett samtal liksom från skolan att jag misskötte mig så hade hon ju SVIMMAT...Å hade jag kommit hem med dåliga betyg så hade det blett ett JÄVLA väsen. Men eftersom jag inte gjorde det så behövde dom inte sätta den pressen” (Intervjuperson nr. 4)

“..Förrän då..det där med gymnasiet och det...då blev det ju andra bullar liksom...” (Intervjuperson nr. 4)

Kvinnan som citeras ovan växte upp hos sina morföräldrar. Den kvinna hon talar om är således mormodern. Vidare uttrycker kvinnan den skam som mormodern hade känt, och således kom att känna, om kvinnan misskött skolan.

“...för mormor hade ju sett det som en stor SKAM...om jag INTE hade skött skolan.” (Intervjuperson nr.4)

Mamman bodde på annan ort, långt därifrån, men kvinnan beskriver trots avståndet en bra relation till sin mamma. Denna relation blev dock lidande då det visade att hon inte skötte skolan.

“Å mamma hade jag en jätte jättebra relation till vi skrev brev till varandra å ringde jättemycket..å hälsade på varandra...TILLS ..då jag flippa ut när jag va femton...efter ett tag fick hon reda på att jag aldrig va i skolan. Att jag hade jätte jättehög frånvaro...Så när det var dags att börja tvåan..så blev ju jag inte uppflyttad...Ehh.. Så vi bröt helt där..i princip.” (Intervjuperson nr. 4)

Relationen dem emellan kom sedan att bli bättre när situationen i skolan blev en annan:

“...Sen blev det bra igen....Men jag började skolan igen å.. gick ut med.. helt okej betyg...Å med fortfarande en bra relation till mamma...” (Intervjuperson nr.4)

I hennes berättelse tycker jag mig även kunna finna ett större engagemang och uppmuntran till skolarbete hemifrån än hos de andra kvinnorna. På frågan om morföräldrarna uppmuntrade henne att prestera i skolan, svarar hon så här:

”Ja. Dom förhörde mig på läxor och...höll reda på vilka läxor jag hade å såg till att jag gjorde dom å så det gjorde dom. Absolut. Å vid den tiden kunde dom ju liksom...säga att sätt dig nu här å gör matteläxan å så gjorde man det. Så det ..gjorde dom” (Intervjuperson.nr.4).

Då det var hos sina morföräldrar kvinnan växte upp, och då framförallt med mormodern hemma är det lätt att förstå att kvinnan kände en press på sig att prestera i skolan.

I denna första delen av min analys har jag genom kvinnornas berättelser försökt få en bild av huruvida de upplevde uppmuntran, press och engagemang hemifrån vad gäller skolan. Min analys visar att en klar majoritet av kvinnorna saknade press hemifrån att prestera i skolan. Endast en utav dem kan sägas ha upplevt någon form av press.

Vad gäller uppmuntran och engagemang skiljer sig deras berättelser mer ifrån varandra. Två av kvinnorna uttrycker ett totalt oengagemang (intervjuperson nr. 1 och 2) och uppmuntran, medan en av kvinnorna kan sägas ha känt viss uppmuntran eller åtminstone hjälp (intervjuperson nr.3). Den fjärde kvinnan kan sägas ha känt både uppmuntran, engagemang och press hemifrån. På så vis skiljer denna kvinna sig ifrån de övriga tre. Det bör även tilläggas att denna kvinna även är den enda som har en förälder med utbildning, och hennes uppväxt kan även sägas skilja sig från de övriga på så vis att morföräldrarna titulerades hotelldirektör och direktörinna. Till skillnad mot de övriga intervjupersonerna kan denna kvinna sägas ha växt upp i en småborgerlig miljö med större sociala resurser (kapital).

Intervjuperson nr 2. poängterar hon ett flertal gånger att det handlar om en annan tid. Att “ingen” hade press på sig på den tiden, och att de som engagerade sig i skolan var

barn till högutbildade föräldrar. Jag tolkar det vidare som en förklaring från hennes sida; att man inte behövde utbilda sig, då tillgången till jobb var en annan än idag. Min analys visar dock att det inte heller hos de två yngre kvinnorna existerade någon press hemifrån.

För att försöka återkoppla mina resultat i denna del av analysen till teori och tidigare forskning kan nämnas att Sohl bl.a talar om *föräldrarna och utbildningssystemets betydelse* som viktiga faktorer för kvinnorna att kunna göra en klassresa. I min analys har jag inte funnit någon självklar koppling till hennes resonemang. Föräldrarnas uppmuntran till skolarbete bland mina intervjupersoner är av olika karaktär.

6.3 En särskild form av uppmuntran; om riktad föräldrappmuntran

För att få en vidare förståelse har jag även försökt förstå om kvinnorna kände någon önskan hemifrån om hur deras liv skulle bli. Fanns det någon önskan om utbildning eller särskilt yrke att satsa på hemifrån? I min intervjuguide utformades temat som *Föräldrars önskan/tankar om din framtid*. Min analys visar på att majoriteten av kvinnorna inte kände att föräldrarna hade några särskilda önskningar eller tankar om deras framtid vad gäller utbildning, eller vad de skulle bli. En kvinna uttrycker däremot som att det fanns en önskan hos hennes mamma om att hon skulle ut och resa efter skolan (gymnasiet).

“Dom uttalade sig aldrig om att dom ville att jag skulle jobba med något speciellt. Däremot ville min mamma att jag skulle ut och resa efter skolan(gymnasiet egen anm). Något som hon kanske själv missade eftersom hon fick barn tidigt” (Intervju person nr.3)

En annan kvinna uttrycker sig på följande vis:

“Jag fick välja själv. Ingenting alls sånt när vi va små. Det enda som va viktigt för mina föräldrar va att jag hade en fritidsaktivitet. För det ska alla barn ha. En sport eller en fritidsaktivitet. Mycket viktigt” (Intervju person nr.1)

Kvinnan nedan menar att hennes föräldrar verkade ha fullt förtroende för att det hon gjorde var bra. På frågan om hon tror eller kände av att föräldrarna hade några särskilda tankar eller önskningar om hennes framtid svarar hon:

” Nä!. Dom trodde att de jag gjorde å ville va det bästa!” (Intervju nr.2)

Även i detta tema för analys är det en kvinna som skiljer sig från de övriga. I hennes berättelse uttrycker mormodern tydligt vad hon anser vara ett yrke, och inte. Samtidigt verkar hon känna att morföräldrarna hade en önskan om att hennes framtid inbegrep fortsatta studier.

“Jag skulle absolut bli ridlärare. Ehh..å då fick jag alltid höra av mormor att det va inget yrke...Så när jag ändrade det sen till å säga att jag ville bli veterinär. Så sa hon det kan ju inte du bli du kan ju inte se blod” (Intervjuperson nr4)

“ Jag tror att dom tyckte att jag skulle gå i mammas fotspår å bli lärare...Det tyckte dom nog när dom såg att jag också va duktig på språk så tyckte dom nog att det va en.. En..bra bana å välja” (Intervjuperson nr.4)

I min analys av ovan beskrivna tema anser jag mig ha funnit starkt stöd för att majoriteten av kvinnorna jag intervjuat inte känt att det hemifrån funnits några särskilda önskningar eller tankar om framtiden hemifrån för dem, vare sig i allmänhet eller beträffande utbildning.

Hilding talar om en *riktad och utbildningsmedveten uppmuntran*, som framförallt förekommer hos barn till (hög)utbildade föräldrar. Han menar att det hos barn till högutbildade inte verkar vara tal huruvida man ska studera eller inte, utan snarare *vad man ska studera*. Min analys kan i stor grad anses stödja denna teori. Den enda av kvinnorna som kan sägas ha känt en önskan hemifrån angående sin framtid, och vad som anses vara ett “riktigt” yrke och inte, är kvinnan som växte upp hos sina morföräldrar med tänkbart högre socialt kapital än de övriga kvinnornas föräldrar och med en högutbildad mamma på annan ort. Min analys visar således att den riktade och utbildningsmedvetna uppmuntran som Hilding menar är vanligt förekommande hos barn till högutbildade, i alla fall utom ett, saknas hos mina kvinnor ur arbetarklassen.

6.4 Duktighet

Som ett nästa steg i min analys är min strävan att genom kvinnornas berättelser försöka få en bild av hur deras skolprestationer tedde sig. Jag tycker mig ha funnit gemensamma mönster i fråga om både duktighet och skolprestationer. Ingen av kvinnorna jag intervjuade uttrycker

att de varit särskilt duktiga i skolan under högstadiet eller under sin eventuella gymnasietid eller att de tog studierna på särskilt stort allvar. En av kvinnorna anser sig dock ha varit duktig i låg-och mellanstadiet. Samtliga av kvinnorna berättar på olika vis om hur de inte alls satsade på skolan under tonåren.

”.. jag älskade skolan fram till tills jag började sexan. Jag har alltid tyckt att det va kul. Va duktig i skolan” (Intervjuperson nr.1)

Hon berättar vidare att hon blev mobbad från det att hon började sexan och under hela tiden i högstadiet, och hur hon från och med den perioden upplevde skolan:

” Jag tyckte det var FRUKTANSVÄRT att gå i skolan. Å jag var INTE duktig i skolan. Jag kämpade mig igenom hela högstadiet jag hade godkänt i allt förvisso...men ...jag tyckte det va fruktansvärt TRÅKIGT. Å jag hade mycket ångest å var deprimerad” (Intervjuperson nr.1)

Ingen utav de andra kvinnorna uttrycker att de satsat nämnvärt på skolan. Alla utom kvinnan ovan uttrycker sig i termen av medelmåtta när de talar om sig själva. På frågan om det gick bra i skolan svarar två av dem:

“Medelmåttligt det jag va duktig i va ju teckning gymnastik å...hemkunskap alltså såna praktiska ämnen...Ja högstadiet blev jag ju lat på. Jag hade kunnat mycket bättre. (Intervjuperson nr.2)

“Men man har väl varit så.. MEDELMÅTTAN. Aldrig känt nån så här ohh jag ska va bäst på detta...i detta ämnet..nä. Man ska vara glad så länge man fick godkänt (skrattar). (Intervjuperson nr.3)

Samma kvinna beskriver nedan inställningen till skolan under högstadie-och gymnasietiden:

“Festa alltså. Man la inte lika mycket krut på.. Lika mycket krut i skolan.Tyvär. Det va ju sen när man kom upp på gymnasiet sen. Högstadiet höll man nog ändå ut....Alltså gymnasiet va ju roligt men det va ju så att nä..idag pallar jag inte. Nä då gick man inte dit.... Vi går lite senare...Amen då satt man ju där...Så bara okej nu e klockan tio...vi e i skolan vid tolvtiden då hinner vi kaka lunch å sen kan vi gå på eftermiddan...” (Intervjuperson nr.3)

En annan kvinna beskriver nedan sig själv i skolan innan tonåren:

“En snäll medelmåtta. Skulle jag beskriva mig själv. Inte speciellt jag har nog vatt duktig i språk ända från början...Men inte speciellt duktig på nått annat än språk. Men inte värdelös heller utan en som ...inte direkt sticker ut. Överhuvudtaget”. (Intervjuperson nr. 4)

Under gymnasietiden, som redan beskrivits ovan misskötte hon skolan så pass att hon inte blev uppflyttad andra året, utan tvingades gå om hela årskursen.

Det mest intressanta jag funnit i min analys anser jag vara att en klar majoritet uttrycker sig i termer av medelmått. Ingen av kvinnorna har satsat nämnvärt på skolan. Detta skulle kunna tolkas som att det går att finna stöd i Trondmans och Sohl's teorier om *duktigheten* som bidragande faktor för arbetarkvinnor att kunna göra en klassresa. Sohl talar även om betydelsen av att satsa på skolan och att tillägnas en identitet av andra som duktig som en nödvändighet att kunna knyta ett värde till sig, och på så vis känna en disidentifikation med arbetarklassen och att vara förtjänt av att "byta klass". Möjligen skulle Trondman kalla mitt resultat en "lyckad socialisation" då avsaknaden av duktighet kan tänkas bidra till att inte kunna knyta ett värde till sig, och därmed att slags accepterande av sin "plats". Istället för att känna en *disidentifikation* med arbetarklassen som kvinnorna i Sohls studie, kan tänkas att man genom att duktigheten saknas känner en *identifikation* med den. Man "förtjänar" med andra ord inte att byta klass.

6.5 Skaffa sig ett jobb, flytta hemifrån och bli självständig

Majoriteten av de intervjuade kvinnorna hade under tonåren endast som mål att bli självständiga; med andra ord att flytta hemifrån och skaffa sig ett jobb. Ingen talar om tanken på att eventuellt utbilda sig. I min intervjuguide utformades temat att tala om som *Framtidsdrömmar under tonåren*.

Så här uttrycker sig en utav kvinnorna när jag frågar vad hon hade för tankar om framtiden:

" Jag började ju jobba som sagt tidigt i typ nian fler skolan. Tjäna ihop mina pengar själv å. ...annars va det ju bara börja jobba å tjäna pengar å flytta hemifrån klara sig själv". (Intervjuperson nr. 2).

En annan av kvinnorna uttrycker sig snarlikt när hon svarar på samma fråga:

" Nä då tänkte jag nog bara att jag skulle gå klart skolan..och...skaffa ett jobb så fort som möjligt så jag kunde flytta hemifrån. Då brydde jag mig inte om vilket jävla jobb...Bara jag fick en lön å kunde...flytta hemifrån (skrattar)". (Intervjuperson nr.4)

Ytterligare en kvinna berättar på ett liknande vis om sina planer för framtiden under gymnasietiden:

”Efter gymnasiet ville man ju bara jag ju att då vill jag ju inte..orkar ju inte plugga vidare... så ville man ju hitta jobb så fort som möjligt..” (Intervjuperson nr.3)

”..Flytta hemifrån ville man ju.. så fort som möjligt...Ehm nä så det va väl det man ville bli självständig å ha eget” (Intervjuperson nr. 3)

En kvinna skiljer sig från de andra genom att hon under sin tonårsperiod av olika anledningar mådde väldigt dåligt och beskriver sina tankar om framtiden då så här:

”Tankar om framtiden i DEN perioden va FRUKTANSVÄRT dyster. Ehm det va många gånger som jag inte ville leva längre” (Intervjuperson nr.1)

På frågan om hon har några tankar om framtiden överhuvudtaget svarar hon:

”Jag tror inte man tänkte så mycket på framtiden när man va i den åldern sjutton till nitton då tänkte man bara dag för dag” (Intervjuperson nr. 1)

Att kvinnan inte uttrycker samma önskan att klara sig själv ligger förmodligen dels i att hon redan under gymnasiet hoppade av skolan och började jobba, och dels i att hon inte hade några särskilda tankar om framtiden under den perioden i sitt liv.

“..Tills jag va sexton sjutton sen jobba jag JÄTTEmycket hoppa av skolan jobba hjälpte morsan. Träffade ungarnas pappa. Inledde ett förhållande med honom..Ja. Sen va jag där”. (Intervjuperson.nr1)

Den självklarhet att utbilda sig bland barn till högutbildade som Hilding talar om ger mina intervjupersoner inget uttryck för alls, vilket definitivt kan sägas stärka hans teori. Det jag däremot finner mest intressant är att kvinnorna jag intervjuat inte ens verkar se utbildning som ett alternativ bland andra. Något som Hilding menar var fallet bland studenter med bakgrund i arbetarklassen i hans studie. Ingen av kvinnorna i min studie talar om att utbildning var en tanke de haft som tonåring. Öhlins resultat visar att tanken om vidareutbildning främst är något som reproduceras i tjänstemannafamiljer, och kanske kan mina intervjupersoners berättelse och deras klassreproduktion sägas stärka Öhlins resultat.

6.6 Framtidsdrömmar som barn

I min intervjuguide utformades detta tema för att försöka få en förståelse kring hur kvinnorna tänkt sig framtiden. Värt att notera är att jag under intervjuerna inte specifikt ställde frågan om yrken, utan om framtidsdrömmar i allmänhet.

En kvinna talar om sina framtidsdrömmar som barn så här:

“Jag har ALLTID velat bli flygvärdinna när jag var liten. Alltid”. (Intervjuperson nr.1)

En annan uttrycker det:

“Frisör..å det gjorde jag faktiskt jag slutade ju nästan skolan jag slutade inte skolan men jag började ju redan i åttan efter skolan. Som elev på frisørsalong ../ Men frisör va ju det jag ville bli”. (Intervjuperson nr.2)

Kvinnans önskning nedan har jag redan redogjort för, men då i en annan kontext. Därför visar jag här om hur hon svarar på frågan om hur hon föreställde sig framtiden som barn:

“Jag skulle ju absolut bli ridlärare”. (Intervjuperson nr.4)

Alla utom en talar om typiska arbetaryrken. Kvinnan skiljer sig ifrån de övriga i det att hon inte hade några särskilda yrken som önskemål som barn. Barn och familj var hon däremot nästan säker på att hon ville ha:

“Jag har nog aldrig haft så där att ohh det ska jag jobba med.. men man har ju alltid haft den barn ville jag nog..att jag ville ha familj.. Va man ju nästan tvärsäker på.. Nä men jag hade ju redan skrivit namnen på mina barn liksom.. När jag var tolv. Jag visste typ att ja nu ska dom heta så..”. (Intervjuperson nr.3)

Min analys visar att ingen av kvinnorna drömde om en framtid som hade inneburit att göra en klassresa och därmed ett socialt avancemang. Alla utom en, den kvinna som inte haft någon särskild tanke om yrke som barn, talar om yrken som högst krävt en yrkesutbildning.

7. Avslutande reflektioner

För att sammanfatta mitt arbete kan sägas att det för kvinnor ur arbetarklassen är ett flertal faktorer som verkar krävas för att ett socialt avancemang ska vara möjligt. Att växa upp i Sverige med formellt lika möjligheter till utbildning är inte tillräckligt.

Föräldrarnas förmåga att specifikt uppmuntra till studier genom en viss form av press och engagemang verkar vara avgörande för att påbörja studier på högre nivå. Detta sker som tidigare forskning visat främst hos föräldrar i tjänstemannaklassen, och hos kvinnan med bakgrund i en familj med högre socialt kapital har denna uppmuntran funnits. Möjligen kan denna kvinna trots allt sägas ha gjort en klassresa; men en nedåtgående sådan.

Duktigheten som i tidigare forskning visat sig vara avgörande, och som uppnåtts genom att satsa på skolan, känslan av att tidigt "längta bort" och "om att vilja något annat" saknas helt hos de kvinnor jag intervjuat. Detta skulle kunna diskuteras i relation till Bourdieus tankar om habitus. Habitus kan uttryckas som ett spontant sätt att uppträda och sker ofta oreflekterat. Kanske är denna önskan om framtida arbetaryrken hos kvinnorna som barn något som sker just oreflekterat och av vana. Deras gemensamma existensbetingelser har måhända format ett synsätt på världen och en uppfattning om sig själva som lett till att det är givet inom vilka ramar livet kommer att ligga.

Trondmans tal om "misslyckad socialisering" kan åter lyftas och mina kvinnor skulle kunna sägas ligga inom ramen för en "lyckad" sådan. Kvinnorna har internaliserats i den egna kulturen. Även om kvinnor ur arbetarklassen i allt större grad än tidigare utbildar sig, gör majoriteten det inte.

I kvinnornas berättelser verkar viljan att bli självständiga vara mer drivande än att studera. Detta är något som varit framträdande i min analys, och visat sig i att majoriteten av kvinnorna uttrycker detta genom att de velat skaffa sig ett jobb, tjäna sina egna pengar och flytta hemifrån. Idealet om skötsamhet som Hilding talar om som vanligt bland arbetare kan sägas ha en betydande del i den sociala reproduktionen.

Referenser

- Ahrne, Göran, Stöber, Niels & Thaning, Max. 2018. *Klassstrukturen i Sverige*. Rapport/Katalys: 20. Institut för facklig idéutveckling. Tillgänglig på: <https://www.katalys.org/wp-content/uploads/2018/06/No-20.-Klasstrukturen-i-Sverige.pdf>
- Bengtsson, Mattias (2010), *Den svenska klasstrukturen* I Oskarsson, Maria, Bengtsson, Mattias& berglund, Tomas (red). *En fråga om klass: levnadsförhållande , livsstil, politik*. 1.uool. Malmö: Liber, s.22-29
- Bengtsson, Mattias & Berglund, Tomas (2010) *Social rörlighet och klassidentifikation* I Oskarsson, Maria, Bengtsson, Mattias & Berglund, Tomas (red.) *En fråga om klass: levnadsförhållanden, livsstil, politik*. 1.uppl. Malmö:Liber, s.30-41
- Crompton, Rosemary (2014). *Klass och stratifiering*. 1. uppl Stockholm: Liber
- Engdahl, Oskar & Larsson, Bengt (2011). *Sociologiska perspektiv: grundläggande begrepp och teorier*. 2., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Hilding, Lars-Olof (2011). *"Är det så här vi är" [Elektronisk resurs] : om utbildning som normalitet och om produktionen av studenter*. Diss. Lund : Lunds universitet, 2011. Tillgänglig på Internet: <http://www.lu.se/o.o.i.s?id=12588&postid=1749066>
- Holgersson, Ulrika (2011). *Klass: feministiska och kulturanalytiska perspektiv*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Hörnqvist, Magnus (2016). *Klass*. 1. uppl. Stockholm: Liber
- Israel, Joachim & Hermansson, Hans-Erik (1996). *Det nya klassamhället*. Stockholm: Ordfront

- Jakobsson, Peter & Stiernstedt, Fredrik. 2018. *Arbetarklassens symboliska utplåning i medelklassens medier*. Rapport/Katalys: 3. Institut för facklig idéutveckling. Tillgänglig på: <https://www.katalys.org/publikation/no-42-arbetarklassens-symboliska-utplaning-i-medelklassens-medier/>
- Lind, Rolf (2014). *Vidga vetandet: en introduktion till samhällsvetenskaplig forskning*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
  - May, Tim (2013). *Samhällsvetenskaplig forskning*. 2., [rev. och uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur
  - Nilsson, Åsa & Peurell, Erik (2010), *Klassresor och kulturintresse* I Oskarsson, Maria , Bengtsson, Mattias & Berglund, Tomas (red). *En fråga om klass: levnadsförhållanden, livsstil, politik*. 1.uppl. Malmö: Liber, s.125-142
  - Odeberg, Elinor. 2018. *Arbetarrörelsens blinda fläck*. Rapport/Katalys: 15. Institut för facklig idéutveckling. Tillgänglig på: <https://www.katalys.org/wp-content/uploads/2018/04/No-15.-Arbetarrörelsens-blinda-fläck.pdf>
  - Sohl, Lena (2014). *Att veta sin klass: kvinnors uppåtgående klassresor i Sverige*. Diss. Uppsala : Uppsala universitet, 2014
  - SOU 2000:47. *Mångfald i högskolan*
  - Trondman, Mats (1994). *Bilden av en klassresa: sexton arbetarklassbarn på väg till och i högskolan*. Diss. Lund : Univ.
  - Trondman, Mats & Bunar, Nihad (2001). *Varken ung eller vuxen: "samhället idag är ju helt rubbat"*. Stockholm: Atlas
  - Öhlin, Mira (2010), *Samhällsklassernas utbildningshorisont- är utbildning ett fritt val?* I Oskarsson, Maria, Bengtsson, Mattias & Berglund, Tomas (red.). *En fråga om klass: levnadsförhållanden, livsstil, politik*. 1.uppl. Malmö:Liber, s.42-56

Bilaga; Intervjuguide

Familjebakgrund

Kan du berätta lite om din familj? (vad de gör, relation till dem)

Uppväxt

Barndom

Hur skulle du beskriva din uppväxt?/Hur upplevde du din uppväxt?

-Minnen

Har du några särskilda minnen från din barndom?

-Framtidsdrömmar

Hur föreställde du dig framtiden som barn? << Vad ville du göra?

Kontakt med kulturellt kapital under uppväxten= läste dina föräldrar böcker?

Skolgång

Hur var det i skolan? (kompisar, umgänge, prestationer)

Föräldrarnas roll

Hur upplevde du dina föräldrars roll/ delaktighet i ditt skolarbete?

Motiverade/uppmuntrade de dig?

Upplevde du något intresse/engagemang från deras sida angående skolan?

Hade du någon ”press” att prestera bra i skolan hemifrån?

Hade de några planer/önskningar för din framtid

Tonår

Någon händelse från dina tonår som du minns särskilt väl?

Vad brukade du göra?

Vad hade du för tankar om framtiden?

Nutid

Familjesituation

Boende

Arbetsituation

Vad jobbar du med?

Vad har du för arbetsuppgifter?

Trivs du på jobbet?

Fritid

Vad brukar du göra när du får en stund över? >>

Är det vad du gillar bäst/föredrar att göra eller Finns det något annat du hellre/också velat göra?

Sociala relationer

Kan du berätta om dina sociala relationer?

Livssituation (välbefinnande?)

Hur upplever du ditt liv där du befinner dig idag?

Blev det som du tänkt dig?

Samhällssyn

Hur är det att leva i Sverige?

Framtiden

Hur ser du på framtiden?

Vad tror du att du gör om 20 år?